

NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG NGUỒN NHÂN LỰC ĐÁP ỨNG YÊU CẦU XÂY DỰNG NGÀNH CÔNG NGHIỆP XUẤT BẢN CHUYÊN NGHIỆP, HIỆN ĐẠI

ThS. NGUYỄN THÁI BÌNH*
ThS. PHẠM THỊ THU HỒNG**

Tóm tắt: Phát triển công nghiệp văn hóa đang là xu thế của thời đại và là động lực quan trọng thúc đẩy sự phát triển kinh tế - xã hội của các quốc gia. Là một lĩnh vực thuộc công nghiệp văn hóa, ngành công nghiệp xuất bản Việt Nam cần phải có sự đầu tư thích đáng để phát triển theo hướng chuyên nghiệp, hiện đại. Trong đó, nâng cao chất lượng nguồn nhân lực xuất bản là yêu cầu tất yếu, nhằm đáp ứng yêu cầu phát triển ngành công nghiệp xuất bản trong bối cảnh hiện nay.

Từ khóa: công nghiệp văn hóa; công nghiệp xuất bản; nguồn nhân lực

Ngày nhận: 15/01/2025

Ngày phản biện: 04/02/2025

Ngày duyệt đăng: 10/02/2025

1 Công nghiệp xuất bản - một bộ phận của ngành công nghiệp văn hóa

Ngành công nghiệp văn hóa là ngành công nghiệp sản xuất ra các sản phẩm mang tính nghệ thuật và sáng tạo, có bản chất vật thể hoặc phi vật thể, thông qua việc khai thác những giá trị văn hóa cũng như những sản phẩm và dịch vụ có tính trí tuệ, mang ý nghĩa xã hội và văn hóa để thu về nguồn lợi kinh tế.

Phát triển văn hóa và công nghiệp văn hóa là chủ trương, đường lối nhất quán, xuyên suốt của Đảng, Nhà nước ta, được cụ thể hóa trong Nghị quyết Đại hội XII, XIII của Đảng; Nghị quyết Hội nghị Trung ương 5 khóa VIII, Nghị quyết Hội nghị Trung ương 9 khóa XI; Kết luận số 76-KL/TW, ngày 04/6/2020 của Bộ Chính trị về tiếp tục thực hiện Nghị quyết số 33-NQ/TW của Ban Chấp hành Trung ương Đảng khóa XI về xây dựng và phát triển văn hóa, con người Việt Nam đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững đất nước và chỉ đạo của Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng tại Hội nghị Văn hóa toàn quốc triển khai thực hiện Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng, ngày 24/11/2021.

* Phó Giám đốc Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật.

** Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật.

Nghị quyết Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII của Đảng khẳng định: “Khẩn trương triển khai phát triển có trọng tâm, trọng điểm ngành công nghiệp văn hóa”¹, đồng thời xác định phương hướng, nhiệm vụ: “Hoàn thiện các cơ chế, chính sách phát triển công nghiệp văn hóa; phát triển những sản phẩm, loại hình văn hóa độc đáo, sáng tạo có sức lan tỏa để quảng bá, giới thiệu ra thế giới”². Tại Hội nghị Văn hóa toàn quốc năm 2021, Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng yêu cầu: “Khẩn trương phát triển các ngành công nghiệp văn hóa, xây dựng thị trường văn hóa lành mạnh”³.

Trên quan điểm “các ngành công nghiệp văn hóa là bộ phận cấu thành quan trọng của nền kinh tế quốc dân”⁴, “phát triển các ngành công nghiệp văn hóa dựa trên sự sáng tạo, khoa học công nghệ và bản quyền trí tuệ”⁵, “phát triển các ngành công nghiệp văn hóa có trọng tâm, trọng điểm, có lộ trình theo hướng chuyên nghiệp, hiện đại”⁶, Chiến lược phát triển các ngành công nghiệp văn hóa Việt Nam đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030 (ban hành kèm Quyết định số 1755/QĐ-TTg, ngày 08/9/2016 của Thủ tướng Chính phủ) xác định một trong những nhiệm vụ và giải pháp quan trọng là đẩy mạnh phát triển nguồn nhân lực, “đào tạo nguồn nhân lực chuyên nghiệp cho các ngành công nghiệp văn hóa”⁷.

Tại Đại hội đại biểu Hội Xuất bản Việt Nam khóa V, nhiệm kỳ 2023 - 2028 ngày 12/7/2023, đồng chí Nguyễn Trọng Nghĩa, Bí thư Trung ương Đảng, Trưởng Ban Tuyên giáo Trung ương nhấn mạnh nhiệm vụ của ngành xuất bản đã được đề cập trong Nghị quyết Đại hội XIII của Đảng, đó là sắp xếp ngành xuất bản theo hướng tinh gọn, chất lượng, hiện đại; khẩn

trương triển khai có trọng tâm, trọng điểm ngành công nghiệp văn hóa và dịch vụ văn hóa. Đồng thời yêu cầu xây dựng ngành xuất bản thành một ngành kinh tế - công nghệ phát triển toàn diện, vững chắc.

Để đưa ngành xuất bản trở thành một ngành công nghiệp hiện đại, đặc biệt là trong bối cảnh cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và hội nhập quốc tế sâu rộng, cần tăng cường tiềm lực, chuẩn bị sẵn sàng và đầy đủ nhân lực và vật lực. Trong đó, nguồn nhân lực trọng yếu làm cơ sở cho một nền công nghiệp xuất bản hiện đại chính là đội ngũ tác giả, dịch giả và biên tập viên, những người hoạt động trong lĩnh vực xuất bản. Đưa nguồn nhân lực xuất bản bước vào dây chuyền công nghiệp, tức là sử dụng phương thức mới và công nghệ tiên tiến, tạo ra những giá trị hiện đại, song vẫn bảo lưu, gìn giữ và phát huy những giá trị truyền thống, cốt lõi trong các loại hình xuất bản phẩm sách giấy, sách điện tử (ebook), sách nói (audiobook), sách đa phương tiện (multimedia book)... là thách thức không nhỏ đối với ngành xuất bản hiện nay.

2. Sự chuyển đổi mạnh mẽ của ngành xuất bản

Cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư và chuyển đổi số đã và đang chi phối mọi lĩnh vực của đời sống xã hội, trong đó có hoạt động xuất bản.

Bên cạnh ấn phẩm sách giấy truyền thống, những loại hình ấn phẩm hiện đại như sách điện tử (ebook), sách nói (audiobook), sách đa phương tiện (multimedia book) đã và đang phát triển mạnh mẽ. Với ưu thế đặc

biệt phù hợp với xã hội hiện đại, sách điện tử (ebook), sách nói (audiobook), sách đa phương tiện (multimedia book) ngày càng chứng tỏ được tiềm năng và trở thành sản phẩm “thức thời” trong một nền xuất bản không ngừng chuyển đổi dưới tác động của cuộc cách mạng công nghệ và sự thay đổi thói quen đọc của độc giả.

Tính đến năm 2023, dân số Việt Nam khoảng 100 triệu người, trong đó nhóm dân số trong độ tuổi 15 - 59 chiếm 62,2%, đây là độ tuổi có nhu cầu sử dụng sách điện tử cao nhất. Việt Nam cũng là quốc gia có số lượng người sử dụng điện thoại thông minh đứng thứ hai Đông Nam Á (năm 2020), với 61,3 triệu smartphone. Những yếu tố trên là cơ sở thúc đẩy thị trường xuất bản điện tử ngày càng phát triển, đặc biệt là sự phổ biến của audiobook - loại hình sách cho phép bạn đọc có thể nghe sách nói ở bất cứ đâu và bất cứ khi nào.

Hiện nay, ngành xuất bản Việt Nam chịu tác động mạnh mẽ của cuộc Cách mạng công nghiệp lần thứ tư. Sự tác động đó kéo theo sự thay đổi của mô hình và quá trình xuất bản, từ sáng tạo đến tiêu dùng và từ tác giả đến bạn đọc. Sự hình thành và ngày càng trở nên phổ biến của mạng internet cũng như các nền tảng vận hành trên internet cho thấy, sự phát triển của công nghệ số, nội dung quan trọng hơn hình thức, hay chính là chất liệu chứa đựng, thể hiện nó. Từ đó, ngành xuất bản theo cách hiểu truyền thống cũng dần chuyển sang ngành công nghiệp về nội dung. Mô hình xuất bản và quy trình xuất bản cũng có sự thay đổi, chuyển dịch từ mô hình truyền thống, chủ yếu tập trung xuất bản các ấn phẩm in sang mô hình mới, cung cấp

dịch vụ nội dung dựa trên nền tảng số và nhu cầu của khách hàng; đồng thời, thay vì lấy tác giả làm trung tâm, xuất bản chuyển sang lấy độc giả làm trung tâm.

Việc thay đổi quy trình, mô hình xuất bản kéo theo sự thay đổi trong mô hình và cách thức phát hành xuất bản phẩm. Thay vì phát hành thông qua hệ thống đại lý và cửa hàng, hiệu sách truyền thống, phát hành online, trực tiếp tiếp cận và đáp ứng nhu cầu đọc của mỗi khách hàng trở thành xu thế mà ngành xuất bản phải hướng tới. Trong cuốn sách *The Book Business: What Everyone Needs to Know*, Mike Shatzkin khẳng định: “Sách là mặt hàng tốt nhất để mua trực tuyến, vì khách hàng không cần phải gửi nó hay thử nó mới có thể mua được”⁸.

Việc “gã khổng lồ” Amazon thông báo sẽ đóng cửa tất cả các địa điểm bán lẻ Amazon Books, bao gồm tất cả 24 địa điểm cố định và một số cửa hàng tạm thời vào tháng 3/2022 khiến không ít người đặt câu hỏi liệu đây có phải là sự khởi đầu cho sự biến mất của các tiệm sách vật lý. Tất nhiên, điều này không có nghĩa là dấu chấm hết đối với hình thức kinh doanh xuất bản phẩm truyền thống, song thực tế đó cũng là hồi chuông báo động đối với hiện trạng thu hẹp thị phần của các hiệu sách để chuyển sang hình thức phát hành trên các nền tảng mạng xã hội. Để tồn tại, phát hành truyền thống buộc phải nhanh chóng chuyển mình, tìm ra phương thức tiếp cận mới mẻ, thông minh để thu hút khách hàng. Miranda Peake, Giám đốc của Chener Books (London) cho biết: “Tôi đã làm việc ở Borders trên phố Oxford cách đây một thập kỷ và có vẻ như việc bán sách đang đi theo cùng một hướng -

các cửa hàng kiểu Mỹ không lộ với đội ngũ nhân viên làm việc vất vả và bị đánh giá thấp. Giờ đây, chúng tôi sở hữu một loạt hiệu sách mới xuất sắc, được điều hành bởi những người bán sách thông minh, hiểu biết, những người thực sự đang tích cực thúc đẩy xu hướng đọc và thúc đẩy nền xuất bản”⁹.

Bên cạnh sự dịch chuyển mạnh mẽ về công nghệ, việc nâng cao chất lượng của các ấn phẩm, lành mạnh hóa thị trường xuất bản, khắc phục tình trạng sách giả, sách lậu, tạo môi trường kinh doanh thuận lợi, bình đẳng, đồng thời tạo động lực và niềm tin cho các đơn vị, cá nhân tham gia hoạt động xuất bản và cho khách hàng cũng là những vấn đề rất quan trọng, đòi hỏi ngành xuất bản phải mau chóng giải quyết nhằm bảo đảm hoàn thành nhiệm vụ “kép”: vừa là ngành tư tưởng - văn hóa, vừa là ngành kinh tế.

3. Yêu cầu đặt ra đối với nguồn nhân lực xuất bản

Để theo kịp và đáp ứng yêu cầu thay đổi, phát triển nhanh chóng của ngành xuất bản, với vai trò là một trong hai nguồn lực chính, nguồn nhân lực xuất bản cần có sự chuyển dịch tương ứng.

Trước hết, nếu như trước đây, các tác giả thường viết sách theo đặt hàng của các đơn vị xuất bản, thì giờ đây, các tác giả phải là người đón đầu xu hướng và dẫn dắt độc giả. Hiện nay, trí tuệ nhân tạo (AI) có thể hỗ trợ tác giả tổng hợp dữ liệu hoặc viết những nội dung cơ bản, đơn giản, nhờ đó, tác giả có thể tập trung vào công việc sáng tạo. Để làm được điều đó, ngoài khả năng sử dụng ngôn từ, họ cần phải có kiến thức và khả năng sử dụng

các loại hình đa phương tiện khác để kết hợp, hỗ trợ cho nội dung, nâng tầm và truyền tải ý nghĩa tác phẩm một cách đầy đủ và ấn tượng, từ đó lôi cuốn bạn đọc.

Bên cạnh đó, các biên tập viên cũng phải trở thành những cán bộ, nhân viên đa nhiệm, vừa có hệ thống tri thức văn hóa, khoa học, vừa phải đảm đương được mọi công việc trong quy trình xuất bản, từ xây dựng kế hoạch, biên tập, chế bản tới phát hành, truyền thông xuất bản phẩm; đồng thời, biên tập viên cần có tư duy sáng tạo, năng lực phân tích và giải quyết những vấn đề liên quan đến chuyên môn và quản lý xuất bản. Tuy nhiên, thực tế cho thấy, phần lớn các biên tập viên cũng như những người hoạt động trong ngành xuất bản ở nước ta hiện nay chưa đáp ứng được những yêu cầu trên. Đội ngũ biên tập viên vẫn chỉ dừng lại ở công việc biên tập bản thảo thuần túy, ít tham gia hoạt động phát hành; hầu hết những người làm phát hành thì không có khả năng biên tập; trình độ công nghệ thông tin phần lớn mới đạt chứng chỉ tin học văn phòng...

Môi trường xuất bản số hiện nay yêu cầu những người làm công tác xuất bản phải am hiểu pháp luật xuất bản số, có thể thích ứng, nắm bắt xu hướng phát triển của công nghệ và các phương tiện truyền thông mới, hiện đại. Công nghệ hiện đại giúp biên tập viên tiết kiệm thời gian, công sức trong việc thẩm định, biên tập bản thảo, kiểm tra lỗi chính tả, đồng thời hỗ trợ việc dịch, thiết kế, chế bản. Yêu cầu đặt ra là biên tập viên phải tập trung nâng cao trình độ chuyên môn, hoàn thiện các kỹ năng, nghiệp vụ, đặc biệt là tích cực trau dồi bản lĩnh,

phẩm chất chính trị, đạo đức nghề nghiệp. Trong giai đoạn hiện nay, trước sự tăng cường chống phá của các thế lực thù địch, phản động, việc nâng cao nhận thức, trang bị kiến thức lý luận chính trị, xây dựng bản lĩnh chính trị vững vàng sẽ giúp biên tập viên phát huy tốt vai trò là “người gác cổng” cho công tác văn hóa, tư tưởng, góp phần bảo vệ vững chắc nền tảng tư tưởng của Đảng.

Bên cạnh đó, những người làm công tác xuất bản phải thực sự am hiểu thị trường, nắm bắt những thay đổi trong thói quen đọc của độc giả để nhanh chóng đưa ra những sản phẩm phù hợp, đáp ứng tốt nhu cầu của độc giả. Chẳng hạn, sách nói là một sản phẩm rất tiềm năng, bởi trong bối cảnh mới hiện nay, sách nói thực sự rất hữu ích, người nghe có thể vừa làm việc, vừa cập nhật và tiếp thu thông tin, kiến thức. Tuy nhiên, hiện nay, các đơn vị phát triển sách nói chủ yếu là các công ty công nghệ, còn các nhà xuất bản mới chủ yếu phát triển loại hình sách điện tử, sách nói vẫn là một khoảng trống khá lớn.

4. Một số giải pháp nâng cao chất lượng nguồn nhân lực xuất bản đáp ứng yêu cầu xây dựng ngành công nghiệp xuất bản chuyên nghiệp, hiện đại

Một là, lành mạnh hóa môi trường xuất bản

Môi trường làm việc lành mạnh, bình đẳng, quyền và lợi ích hợp pháp của những người làm công tác xuất bản được bảo đảm chính là điều kiện để thu hút nguồn nhân lực chất lượng cao. Hiện nay, tình trạng sách giả, sách lậu đã và đang trở nên phổ biến, khiến

nhiều nhà xuất bản gặp không ít khó khăn, chịu hậu quả nặng nề về kinh tế, làm suy giảm động lực của những người làm xuất bản chân chính, từ đó cản trở sự phát triển của ngành. Trước thực trạng đó, việc ứng dụng công nghệ hiện đại trong ngăn chặn sách giả, sách lậu là giải pháp hiệu quả.

Hiện nay, Nhà xuất bản Chính trị quốc gia Sự thật đang phối hợp với các cơ sở đào tạo trong cả nước triển khai một số biện pháp như: xây dựng hệ thống giáo trình điện tử, tổ chức thi, kiểm tra online thông qua quét mã từ sách..., nhằm từng bước tạo dựng thói quen sử dụng sách thật, sách có bản quyền cho sinh viên, học viên, từ đó loại bỏ thói quen mua, đọc sách lậu, sách giả, sách photo trong học tập, nghiên cứu... Điều này không chỉ giúp bảo vệ các đơn vị xuất bản, đưa ngành xuất bản phát triển, thu hút đội ngũ nhân lực chất lượng, mà còn góp phần giáo dục đạo đức nghề nghiệp cho sinh viên, học viên các cơ sở đào tạo.

Hai là, điều chỉnh định hướng và chương trình đào tạo

Hiện nay, việc đào tạo chuyên ngành biên tập, xuất bản tại các trường đại học, học viện ở Việt Nam đã bổ sung các môn học liên quan đến xuất bản số, xuất bản điện tử. Song, trên thực tế, tư duy dạy học chưa có nhiều thay đổi, cơ sở vật chất, các thiết bị công nghệ phục vụ học tập chưa được đầu tư, trang bị đầy đủ, do đó, thời gian thực hành, trải nghiệm của sinh viên, học viên về xuất bản điện tử, xuất bản số còn rất hạn chế, chủ yếu dừng lại ở việc học lý thuyết. Việc đào tạo cử nhân biên tập, xuất bản chủ yếu tập trung ở ba phương diện: biên tập,

in, phát hành, trong khi việc trang bị, nâng cao năng lực về kỹ thuật, kinh doanh và quản lý còn hạn chế. Do đó, các cơ sở đào tạo cần có sự điều chỉnh nội dung, chương trình đào tạo, tăng cường đầu tư các thiết bị công nghệ hiện đại nhằm cung cấp cho ngành xuất bản đội ngũ cán bộ, biên tập viên vừa có nền tảng văn hóa tốt, có kiến thức và kỹ năng biên tập, xuất bản, vừa am hiểu pháp luật xuất bản số, có khả năng sản xuất nội dung số, quản lý kinh doanh, thích ứng nhanh với xu hướng phát triển của công nghệ, phương tiện truyền thông hiện đại, đồng thời có thể tham gia công tác đào tạo và nghiên cứu khoa học.

Chương trình đào tạo cũng cần được điều chỉnh để phù hợp với nhu cầu thị trường, phù hợp với yêu cầu của các đơn vị xuất bản, đồng thời tăng cường liên kết đào tạo giữa nhà trường - học viên - đơn vị xuất bản thông qua các chương trình kiến tập, thực tập, tham quan, trải nghiệm. Hướng đào tạo và chương trình đào tạo cần được thiết kế phù hợp, bảo đảm sau khi tốt nghiệp, sinh viên, học viên được trang bị đầy đủ kiến thức, kỹ năng, sẵn sàng tiếp cận với công việc, giảm thiểu việc các đơn vị xuất bản phải đào tạo, đào tạo lại.

Đặc biệt, cần chú trọng đào tạo, bồi dưỡng nghiệp vụ phát hành trong bối cảnh mới cho đội ngũ nhân lực xuất bản, trong đó có đội ngũ biên tập viên, nhất là trang bị năng lực sử dụng các thiết bị công nghệ, nâng cao trình độ ngoại ngữ, nhạy bén với nhu cầu của thị trường và các xu hướng biến đổi trong xã hội, có bản lĩnh chính trị và đạo đức nghề nghiệp.

Ba là, chú trọng tự đào tạo

Nếu như trước đây, chương trình đào tạo chủ yếu được thực hiện thông qua việc sinh viên, học viên tiếp thu kiến thức qua sự truyền đạt của giảng viên, thì hiện nay, nhiệm vụ, vai trò của giảng viên là dẫn dắt, định hướng, hướng dẫn học viên phương pháp tiếp nhận kiến thức. Từ đó, giúp học viên phát triển năng lực tư duy, khả năng phản biện, đồng thời phát huy sự chủ động, sáng tạo. Do đó, việc tự đào tạo có ý nghĩa vô cùng quan trọng đối với việc xây dựng nguồn nhân lực chất lượng cao phục vụ ngành xuất bản. Thông qua việc tự học, những người làm xuất bản sẽ dần hình thành sự nhạy bén nghề nghiệp, nhạy cảm chính trị, có tư duy logic và năng lực phản biện tốt, không ngừng đổi mới sáng tạo để tạo ra những xuất bản phẩm chất lượng. ♦

1, 2. Đảng Cộng sản Việt Nam: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XIII*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2021, t. I, tr. 145, 264.

3. Nguyễn Phú Trọng: *Xây dựng và phát triển nền văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*, Nxb. Chính trị quốc gia Sự thật, Hà Nội, 2024, tr. 46.

4, 5, 6, 7. Quyết định số 1755/QĐ-TTg, ngày 08/9/2016 của Thủ tướng Chính phủ *phê duyệt Chiến lược phát triển các ngành công nghiệp văn hóa Việt Nam đến năm 2020, tầm nhìn đến năm 2030*.

8, 9. “Lý do Amazon đầu hàng trong mảng kinh doanh hiệu sách truyền thống”, Trang Thông tin điện tử Nhà xuất bản Đại học Kinh tế quốc dân, ngày 04/7/2022, <https://nxb.neu.edu.vn/vi/tin-tuc-1602/ly-do-amazon-dau-hang-trong-mang-kinh-doanh-hieu->.